Zelfs de sterren leken eenzaam
Martin Scherstra

Zelfs de sterren leken eenzaam

Voorkeurboek

Proloog

‘Beloof het me.’

Vanuit de bedstee keek zij haar dochter indringend aan. ‘Blijf op de Stania Hoeve, tot je oud genoeg bent om te trouwen.’ Ze slikte moeilijk. ‘Tot die tijd gekomen is zul je je tante gehoorzamen en helpen waar nodig.’

Het gezicht van de vrouw vertrok tot een grimas. Ze hoestte hevig en probeerde rechtop te gaan zitten, maar ze was te zwak om dit alleen te doen. Ze had hulp nodig.

Hermieneke hielp haar moeder op, terwijl zij een witte porseleinen schaal van het nachtkastje pakte en onder haar kin hield. De vrouw spuwde een klodder zwart bloed in de schaal. Zij gaf nu al een paar weken bloed op. De verschrikkelijke ziekte die door haar lichaam woekerde, had haar organen onherstelbare schade toegebracht. Zij wist dat het slechts een kwestie van tijd was, voordat zij haar ogen voor altijd zou sluiten.

Het meisje hielp haar moeder weer in bed. ‘Gaat u liggen, moeder.’ Haar stem klonk zacht en breekbaar. Ze probeerde de angst die ze voelde niet in haar stem te laten doorklinken. ‘Spaar uw krachten.’

‘Beloof het me, dochter,’ hield Froukje Hoekstra-Stania vol. ‘Beloof me, dat je de wens van je moeder zult respecteren.’ Ze kromp ineen, toen een nieuwe pijnscheut door haar lichaam trok.

Hermieneke wierp een blik op de twee gestalten die bij het haardvuur zachtjes met elkaar stonden te praten. Het waren de familiedokter en haar tante Harriëtte, de vrouw die ze nog maar enkele uren kende, maar nu al diep in haar hart verafschuwde. Haar moeder wilde dat zij na haar dood op de Stania Hoeve bleef wonen. En dat lot leek haar beschoren te zijn, besefte Hermieneke. Er zat niets anders op dan haar moeders wens te respecteren.

Eigenlijk zou ze blij en opgelucht moeten zijn dat zij een plek had, waar ze werd opgevangen en een dak boven haar hoofd had. Maar waarom moest dat uitgerekend het huis van tante Harriëtte zijn?

Alleen de gedachte dat ze het voor de gemoedsrust van haar moeder deed, gaf

Hermieneke de kracht om antwoord te geven. 'Ja,' bezwoer ze met trillende stem. 'Ja, moeder. Ik zal op de Stania Hoeve blijven.'

DEEL 1

1

Het was een ruime kamer met hoge, smalle ramen, waarvan de gordijnen waren gesloten. In de open haard likten kleine oranje vuurtongetjes aan de houtblokken en verspreidden een aangename warmte in deze koude nacht. Buiten loeiden de eerste herfststormen en deden in de bossen de oude bomen zuchten onder haar geweld.
In de bedstee lag het lichaam van Froukje Hoekstra-Stania opgebaard. Zij droeg een zwart, wollen gewaad en haar handen lagen gevouwen op haar borst. Haar ogen waren gesloten en haar gezicht zag grauw. Ze had donkere schaduwen onder haar ogen. Hoewel ze nog geen vijfendertig jaar was geweest, zag ze er oud en door het leven getekend uit.
Dikke kaarsen op houten zuilen waren voor de bedstee neergezet. In het flakkerende lichtschijnsel van de kaarsen en het vuur in de open haard huilde een meisje. Zij zat op haar knieën op de bovenste trede van het houten opstapje voor de bedstee. Ze was net vijftien jaar geworden, maar qua uiterlijk zag ze eruit als een jonge vrouw. Terwijl de tranen over haar wangen stroomden drongen vanachter de gesloten kamerdeur vaag stemmen tot haar door. Maar het meisje ging zo op in haar verdriet dat ze niet hoorde waarover in de aangrenzende kamer werd gesproken. Had ze dat wel gedaan, dan had ze gehoord dat het gesprek over haar ging.
'Het is allemaal jouw schuld!' riep Harriëtte Stania tegen haar oudste zoon Robert. Haar fletsblauwe ogen schoten vuur en haar zilverwitte, lange haar danste op haar schouders, terwijl ze woedend door het voorhuis ijsbeerde. 'Als jij die nietsnut van een zus van mij niet had binnengelaten, zaten we nu niet opgescheept met dat...dat...' Ze balde haar vuisten.

‘Tante Froukje was zwaar ziek, moeder!’ wierp Robert Stania tegen. Zijn hemelsblauwe ogen schitterden fel. ‘Wat moest ik anders? Het is mijn plicht als Christen een ziek medemens op te vangen.’
‘Er zijn genoeg armenhuizen in de stad,’ antwoordde de oudere vrouw die zich niets aantrok van de reactie van haar zoon. ‘Iedereen weet, dat armen ziekten met zich meedragen. Laat morgenvroeg de opkamer door de meid grondig schoonschrobben, Robert. En verbrand de lakens, slopen en dekens!’
‘Hoe kunt u zo harteloos zijn, moeder!’ zei hij geschokt. ‘Tante Froukje was uw jongste zuster. Hermieneke is uw nichtje. Betekent dat dan niet voor u?’
Harriëtte Stania bleef voor de openhaard staan, waarin een knapperend houtvuur brandde. Ze keek haar zoon doordringend aan, een blik die duidelijk maakte dat hij haar niet moest tegenspreken, want van deze kwestie had hij geen verstand. ‘Je tante Froukje heeft de harten van mijn ouders gebroken, toen zij er met de vader van dat kind vandoor ging. Een katholieke man uit de armenbuurt…’ Ze maakte de zin niet af en wierp zo’n koele, minzame blik op haar zoon, dat deze geschrokken de stap achteruit deed.
‘In onze kringen doen wij zoiets niet! Vader en moeder verbraken alle banden met Froukje, en ik respecteer deze beslissing. Tot op de dag van vandaag is er met geen woord over haar gesproken in dit huis!’ Harriëtte Stania zuchtte diep en liep naar het raam, waarachter in het lichtschijnsel van de gaslampen de binnenplaats te zien was. De wind rukte aan de takken van de klimrozen die langs de muur van de koeienstal groeiden. Dorre en vergeelde bladeren dwarrelden als papiersnippers door de lucht, terwijl de emmer boven de waterput wild aan de katrol heen en weer schommelde. ‘Ik ben blij, dat je grootouders dit niet meer mee hoeven te maken.’
‘Maar… maar God heeft ons opgedragen onze medemens in nood te helpen…’
Harriëtte Stania richtte haar koude ogen weer op haar zoon. ‘Je had het recht niet om Froukje en haar kind binnen te laten, Robert. Je had eerst met mij moeten overleggen.’
‘U was er niet, moeder,’ hielp Robert haar herinneren. ‘U was naar de stad. Ik vond, dat ik als uw oudste zoon en enig kind het recht had om hen binnen te laten. Mensenlief, moeder. Tante Froukje was doodziek. Had ik haar aan haar lot moeten overlaten? Dan

was zij waarschijnlijk op weg naar het armenhuis op straat of in een portiek gestorven.'
'En waarom niet?' Haar neusvleugels trilden van verachting. 'Daar hoorde ze immers thuis!'
'Moeder, alsjeblieft.' Robert liep met grote passen op zijn moeder toe. 'Tante Froukje is dood en hiernaast huilt haar dochter om haar verlies!'
'Zij zal de enige zijn, die om haar treurt,' merkte Harriëtte op. 'Ik zal geen traan om mijn zusje laten!'
'Toon erbarmen met uw zuster en haar dochter, moeder. Het is familie. In uw ogen was het verkeerd, dat zij verliefd werd op een jongen van een ander geloof. Maar u hebt toch ook liefde gekend? U en vader...' Hij hield abrupt zijn mond, want hij wist, dat hij zich met zaken bemoeide, waarmee hij niets te maken had. Het persoonlijke leven van zijn ouders was een gesloten boek voor hem. Daar werd niet over gesproken.
'Jouw tante werd verliefd op iemand, die haar godsdienst haar verbood!' Harriëtte pakte de ketting met het gouden kruis die om haar hals hing en schudde het kruis voor zijn gezicht, alsof het een goddelijk wapen was. Geschrokken deinsde hij achteruit.
'Froukjes verliefdheid is haar ondergang geworden. Die zondige verbintenis resulteerde in een kind dat hiernaast om haar treurt. O, ik weet best waarom zij na al die jaren bij ons heeft aangeklopt. Froukje wist, dat het geloof ons verplicht de wens van een stervende te respecteren. Mijn achterbakse zuster zocht een opvanghuis voor haar dochter en waar was dat beter te vinden, dan bij haar oudste nog in leven zijnde zuster? Zij heeft me gedwongen haar te beloven voor haar dochter te zorgen!'
Roberts ogen vernauwden zich. 'Ik kan niet geloven, dat uw zuster zo berekenend moet zijn geweest. Zult u uw belofte aan haar nakomen, moeder?'
'Ik heb beloofd het kind een dak boven het hoofd te geven,' antwoordde Harriëtte. Er verscheen een kwaadaardige blik in haar ogen. 'Maar ook niet meer!'
Robert huiverde onwillekeurig. Er was iets in de toon van haar stem wat hem niet beviel.
'Hermieneke is niet verantwoordelijk voor de daden van haar ouders, moeder.'
'Hoe ik de belofte aan mijn zuster nakom is iets, dat alleen mij aangaat, Robert!' zei ze ijselijk kalm. 'Begrepen?'

Robert zuchtte diep. 'Ja, moeder.'
'Dat kunt u toch niet menen, moeder?' riep Mathilde Stania geschrokken tegen haar schoonmoeder. Ze was een lange, knappe vrouw van Groningse afkomst. Haar donkerrode, gevlochten haren was in een knot achter op het hoofd vastgezet met een zilveren haarspeld die de vorm had van een sierlijke paradijsvogel. 'Froukje Stania was dan wel getrouwd met een Hoekstra, zij was ook de jongste dochter van uw ouders, uw zusje. De traditie verplicht u haar lichaam in het familiegraf bij te zetten. Mathildes lange, zwarte, wollen japon viel in sierlijke plooien om haar heen, terwijl ze door het voorhuis liep. Ze was zwaar van Roberts kind, dat al over enkele weken werd verwacht. Vanuit de opkamer drongen allerlei geluiden tot de twee vrouwen door. Gedempte stemmen en het geklop van een hamer.
Onwillekeurig huiverde Mathilde even, want ze wist dat achter die dunne muur Froukje Hoekstra-Stania door de doodgraver en zijn knecht in haar kist werd gelegd.
Harriëtte Stania stond bij het raam en keek naar buiten. Ondanks het overlijden van haar jongere zuster weigerde de oudere vrouw rouwkleding te dragen. Voor haar leefde Froukje Stania al heel lang niet meer. Harriëtte had het haar zusje nooit kunnen vergeven, dat zij het ouderlijk huis had verlaten door er met een katholieke man vandoor te gaan en zelfs met hem te trouwen. Haar streng gereformeerde ouders waren radeloos van verdriet geweest en Harriëtte stelde haar zusje verantwoordelijk voor hun vroegtijdige dood. Zelfs nu, na al die jaren, kon Harriëtte het niet opbrengen om Froukje haar daad te vergeven. Een daad die voor haar gelijk stond aan verraad. Daarom had zij haar traditionele Friese rouwkleding in de kast laten hangen en niet de moeite genomen haar kledij aan te passen. Ze droeg een eenvoudige japon van kobaltblauw fluweel.
De herfst had dit jaar vroeg haar intrede gedaan. De bladeren aan de bomen verkleurden van donkergroen naar brons en de boerenhortensia's die zo prachtig hadden gebloeid in de zomer, verloren hun maagdelijke, witte kleur. Op de binnenplaats was het een komen en gaan van mannen en vrouwen. Boerenknechten en dienstmeiden, die allen in dienst waren van de familie Stania. Vanuit het voorhuis waren goed de uitgestrekte stallen en de landerijen erachter te zien, en de vroege ochtendzon die boven de boomtoppen

stralend aan de grauwblauwe hemel stond.
Harriëtte luisterde niet naar de stemmen in de opkamer, of naar haar schoondochter. Ze genoot van het prachtige uitzicht dat zich voor haar ogen uitstrekte. Allemaal van mij, dacht ze voldaan. Ik heb de Stania Hoeve gemaakt tot wat ze nu is! Een welvarende en winstgevende hoeve, waar honderden arbeiders in dienst waren, van landarbeiders tot dienstmeisjes. Een goed lopend bedrijf dat niet alleen uit de Stania Hoeve bestond. De familie Stania verpachtte ook boerderijen en land, waarmee veel geld werd verdiend.
De tevreden uitdrukking van totale macht verdween plotseling toen ze dacht aan haar tanende gezondheid. Volgens de dokter moest ze het kalmer aan gaan doen en meer van haar taken aan Robert overlaten.
Ze was de vijftig reeds ruim gepasseerd, had hij gezegd, een gezegend leeftijd waarom de meeste vrouwen het rustiger aan deden. Maar ze hield met heel haar wezen van de hoeve en weigerde haar plaats aan het hoofd van de familie af te staan aan haar zoon. In haar ogen was Robert een teerhartige jongeman die zijn zaken meer met zijn hart deed, dan met zijn verstand. Bovendien wilde hij nogal eens partij kiezen voor zijn jonge echtgenote. Mathildes opvattingen stonden vaak lijnrecht tegenover de hare. Nee, pas als ze dood in haar kist lag zou Robert de leiding van het bedrijf mogen overnemen. Niet eerder!
‘Moeder?’
De stem van Mathilde deed Harriëtte Stania uit haar gepeins opschrikken. ‘Ja?’
‘Ik zei, dat het uw plicht is om uw zusters lichaam bij te zetten in het familiegraf,’ herhaalde Mathilde.
Harriëtte bleef door het raam naar buiten kijken. ‘Mijn plicht, zeg je? Ik doe wat mij goeddunkt, Mathilde. Vindt je niet, dat jij je met zaken bemoeit, die je helemaal niets aangaan?’
Hoewel Mathilde nu ruim een jaar op de Stania Hoeve woonde, was de verstandhouding met haar schoonmoeder verre van ideaal te noemen. Harriëtte was de matriarch van de hoeve, en daarnaar gedroeg zij zich ook. Haar wil was wet.
Toch genoot Mathilde enig respect bij haar schoonmoeder, maar dat lag eenvoudig in

het feit, dat zij haar eerste kleinkind verwachtte. En Mathilde wist, dat een kleinkind heel belangrijk voor Harriëtte Stania was. De oude vrouw zou haar niets aandoen in het belang van het kind dat in haar schoot sluimerde. 'Wat uw zuster ook heeft gedaan, zij verdient het niet om op het armenkerkhof begraven te worden.'

Harriëtte keerde zich tot de jonge vrouw die haar zoon had getrouwd. Mathilde was een goed meisje, vond ze, al was ze het niet altijd met haar eens. Mathildes familie behoorde tot de Van Heemstra's, een gerespecteerde familie van welgestelde herenboeren, die in het noorden van het land een aantal hoeves bezaten. Het kind dat Mathilde verwachtte, zou de naam Stania dragen. In haar gebeden bad Harriëtte vurig, dat haar eerste kleinkind een jongen werd. Dan immers zou de naam Stania voor het nageslacht bewaard blijven.

'Dat is niet iets, waarover jij je druk hoeft te maken, Mathilde,' zei ze met een flauw lachje om haar smalle lippen. 'Jij moet alle opwinding proberen te vermijden, lieve kind. Ik wil, dat je mij een gezonde kleinzoon geeft.'

Mathilde legde beschermend haar handen op haar dikke buik. Het ergerde haar, dat haar schoonmoeder steeds weer over een kleinzoon sprak. 'En als het een meisje is, moeder? Zult u daarmee ook blij zijn?'

Harriëtte's ogen verrieden geen enkele emotie. 'Dit kind wordt een jongen, Mathilde,' zei ze scherp. 'Daar bid ik iedere dag voor. God zal ervoor zorgen, dat de naam Stania behouden zal blijven.' Ze liep voor haar schoondochter langs naar de kleine secretaire die in een hoek van de kamer stond. 'Laat me nu alleen. Ik moet een paar brieven schrijven.'

'Ja, moeder.'

Maar bij de deur draaide Mathilde zich even om. 'Zult u Hermieneke, Robert en mij vergezellen naar het kerkhof, moeder?'

Harriëtte nam niet de moeite haar schoondochter aan te kijken. 'Je kent mijn standpunt, kind. Tijdens haar leven heb ik niets met mijn zusje te maken willen hebben. Nu ze dood is ook niet! Bovendien is zij door haar huwelijk katholiek geworden. Geen haar op mijn hoofd die er ook maar aan denkt, een katholiek in het familiegraf te laten bijzetten!'

Stil en onder de indruk van de harde woorden van haar schoonmoeder, verliet de jonge vrouw van Robert Stania het voorhuis.